

ról. Nem feledkezik meg a szerző fejtegetései során a nemzedékek ellentétének, öregek és fiatalok viszonyának józanul gondolkodó, okos és megértő tárgyalásáról sem. Egyszóval a mű gazdag tartalmával jeles és hasznos olvasmány lehet azoknak, akik számára szerzőnk megírta.

Magasabb szempontból tekintve is jeles, — nem annyira elméleti, mint inkább gyakorlati jelentőségű, — valódi pedagógiai művel van hát dolgunk e könyvben; mely egyúttal az anya apoteózisa, a témának nem csupán érzelmi, hanem értelmi oldaláról is. Épen azért ajánlja a szerző mély hálával szívében »édes anyja emlékének«. Ez a kegyelet, mely a mű erkölcsi értékét is jelenti, különösen kedves háttérrel biztosít a jeles könyvnek és becstét gyarapítani van hivatva.

Gyulai Agóst.

Gabriele Palm: Friedrich Fröbel. Der Mensch, Denker und Erzieher.

Selbstzeugnisse, aus seinen Briefen und Schriften zusammengestellt.
1940. VI + 234 l.

Ezt a munkát felette vonzóvá teszi a szerzőnek eredeti ötlete: leveleit és munkáit egybeforrasztva, magát Fröbelt beszélteti a nevelés különböző kérdéseiről, az olvasó tehát mintegy hallani véli a mestert, akinek lénye és lényege így teljesebben jut kifejezésre, mint csupán értekezéseiben. Ezen elismerésünk ellenére — anélkül, hogy a kegyeletes megemlékezést csorbítani óhajtánánk — nem hallgathatunk el egy bíráló megjegyzést. A szerző ugyanis hosszmeteszben (időrendben) ismerteti Fröbel működését, ami érthetővé teszi, hogy ugyanazok a dolgok ismételve szerepelnek. Fröbel ugyanis mindvégig saját belső énjével foglalkozott: azt megismerni, kifejleszteni, tökéletesíteni igyekezett. Ez az a bizonyos vörös fonál, amely szerintünk jobban kiütközött volna, ha a szerző a keresztmetszet módszerét követi és ennek alapján az egyes tényekre s tényezőkre vonatkozó nyilatkozatait összefoglalja. Ezekre élénken rávilágítanak a gazdag tartalomból kiragadott következő jellegzetes részletek: jórészt önvalloítások.

A nők az emberiség nevelőnői (VI). Az egyén semmi az egész nélkül, aminthogy az egész semmi az egyén nélkül (2). Az öntudat Fröbelnél nem intellektualizmust jelent, hanem a helyes cselekvés: hangsúlyozását, magasabb tisztult életformát, mintegy etikai kategóriát (3). Nála minden az egészszre irányul: Az én világom, bár nem tökéletes, mégsem volt tákolmány s az, amim volt, egészen az enyém volt (14). A nevelés eszméje legmagasabb, legtisztább jelentésében: az ember ősmintájú (*urbildliche*) eszményének egy emberben való megtestesítése (19). A természetélet ápolásához csatlakozik az emberi élet gondozása (29). Először mindent átéltem (*gelebt*), azután átéltem és átéreztem, végül átéltem, átéreztem és átgondoltam (45). Holzhausenéhez intézett leveleiből, egyúttal e munka jellegéje). Minden élet egy egységes (külön fejezet az élet egységéről 59—67). Mondhatjuk: a szellem a belsőt kifelé óhajtja megvalósítani, a kedély a külsőt befelé, az élet pedig egyesíteni (72). Nagyon szeretném egyesíteni azt, ami elkülönülve áll előttem: az iskolának és az életnek egygyé kell fornia (209). Számunkra a nevelési munka (*Erziehungsgeschäft*) ép úgy a legmagasabb művészet (230). Nem tagadhatni, hogy a gyermekkértékben mai szervezetükben sok meg nem okolható, legalább fel nem dolgozott kerül napfényre. — Németségét több ízben hangoztatja: Törekvésem a nemzeti irányába terelődött (36). Németország nem jelenhetik meg ismét mintegy meg-

újulva és megifjodva művelődésének előbbi fokán, mert azt, amit jelenésként megéltünk, már levetettük. Ha Németország ismét fel akar támadni, vagy ami ezzel egyértelmű, fenn akar maradni, akkor az egyetemes világtörténelmi tevékenységnek egészen új, magasabb fokán kell feltámadnia és jelentőségre szert tenni (79). A német szükségét érzi annak, hogy magát nem csupán egységnek; egésznek gondolja és tudja, hanem egyúttal magát egységnek érezze, tekintse és meglássa olyan műben, nagy műben, amelyben tudatosan részt vehet és részt vesz a legmagasabb és a legalacsonyabb, a legnagyobb és a legkisebb, a legszegényebb és a leggazdagabb, a pusztán csak gondolkodó és a csak munkálkodó. Ilyen műnek ismerjük fel az általános népnevelést, a népművelésre irányuló általános nevelést (85). Német alapvető törekvés az, amely az általánosnak követelményeit a különösben, a szelleminek a testben, az örökkévalónak a végesben, az isteninek az emberiben, az éginek a földiben látja meg (102).

Egy évszázad előtti csodálatos prófétai meglátások ezek, amelyek mostanában mind valóra váltak.

K. Seelmann: Kind, Sexualität und Erziehung. München, 1942. Verlag E. Reinhardt. 8-r., 165. lap.

Szerzőnknek az az alaptétele, hogy az ösztönéletet époly kevésbé tekinthetjük önmagában, mint az emberi életnek akármelyik részműködését. A nemiség is az ember egészében gyökeredzik és csak a test-lélek egységéből érthető meg.

E szerint nincs külön szexuális kérdés s ilyen külön nevelés sem. A gyermek vagy az ifjú minden adottságát, környezetét és jellemét együtt kell figyelembe vennünk. Viszont minden egyéb külön problémát jelent. Nevelési recepteket nem adhatunk, de bölcs irányelvek sokat segíthetnek. Szexuális nevelésről legfeljebb mint »mellékhadszintérről« beszélhetünk. Legfőbb alapja ugyanaz, mint az általános nevelésé: szeretet, bizalom, megértő magatartás.

A nevelőnek felvilágosító tevékenysége nélkülözhetetlen, de természetes alkalmyszerűséggel kell történnie. Az élet titkainak kijáró tisztelettel a gyermek kérdéseire igazodjék. Ezek a kérdések azonban a nevelőt ne találják készületlenül! Az iskolai közösség nem alkalmas az ilyen megbeszélésekre a növendékek különböző érettségi foka és szükséglete miatt. A felvilágosításnak inkább előbb, mint később kellene történnie — mindenestre a serdülés küszöbe előtt. A másfelől jövő nemtelen beavatkozást idejében kellene kivédenünk. Az élet csodájának tisztelet, a tárgyiasság szelleme adhatja a megfelelő atmoszférát. Legfőbb megértetni valónk: hogy az ifjúnak meg kell érnie, az új életről való gondoskodásra alkalmassá kell válnia ahhoz, hogy vállalhassa is érte a felelősséget. Legfőbb eszközünk az ily irányú nevelésben: öntudatlan példaadásunk, etikai beállítottságunk, növendékünkhöz való jóviszonyunk, becsületességünk és valóságtiszteletünk.

Nem egyszerűen az ösztön megjelenése, hanem általános testi és lelki érési folyamatok hozzák meg a változást a pubertásban. Fő oka a változás érzésének, hogy világgossá válik a serdülő előtt, hogy vége van a gyermekkorak. Alkalmazkodnia kell, felelősséget kell vállalnia, be kell illeszkednie a társadalmi közösségbe. Előzetes kényeztetés vagy túlzott keménység ilyenkor egyaránt válsághoz vezet. Helyes előkészítés viszont bizalmat, örömet válthat ki a megoldandó új feladatokra. A nevelő tapintatán, óvatosságán,